

Rapport
Uitgebreide Opleidingsbeoordeling

**hbo bachelor Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad
in Nederlands, Duits, Engels, Algemene Economie, Geschiedenis en Wiskunde**

Driestar educatief

Inhoud van het verslag

1. Samenvatting van de beoordeling	2
2. Proces van beoordeling	4
3. Overzicht van de opleidingen.....	6
3.1 Basisgegevens van de opleidingen	6
3.2 Korte beschrijving van de instelling.....	6
3.3 Beschrijving van de beoogde eindkwalificaties	7
3.4 Beschrijving van het programma.....	8
4. Overzicht van beoordelingen.....	9
5. Bevindingen, overwegingen en beoordeling per standaard.....	10
5.1 Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	10
5.2 Standaard 2: Oriëntatie van programma.....	12
5.3 Standaard 3: Inhoud van programma	13
5.4 Standaard 4: Vormgeving van programma.....	15
5.5 Standaard 5: Afstemming op instromende studenten	16
5.6 Standaard 6: Studeerbaarheid van programma.....	17
5.7 Standaard 7: Omvang en duur van programma.....	18
5.8 Standaard 8: Personeelsbeleid	18
5.9 Standaard 9: Kwalificaties van personeel.....	19
5.10 Standaard 10: Omvang van personeel	20
5.11 Standaard 11: Huisvesting en voorzieningen	21
5.12 Standaard 12: Informatievoorziening en studiebegeleiding	21
5.13 Standaard 13: Evaluaties	22
5.14 Standaard 14: Verbetermaatregelen	23
5.15 Standaard 15: Betrokkenheid van stakeholders.....	23
5.16 Standaard 16: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	24
Bijlage 1: Programma van het locatiebezoek	27
Bijlage 2: Documenten.....	30
Bijlage 3: Bestudeerde eindwerken	32
Bijlage 4: Samenstelling visitatiepanel	33
Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens opleidingen	35

1. Samenvatting van de beoordeling

Op maandag 29 september 2014 en donderdag 2 oktober 2014 visiteerde een panel van deskundigen de opleidingen hbo bachelor Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Nederlands, Duits, Engels, Algemene Economie, Geschiedenis en Wiskunde van Driestar educatief. Tijdens deze visitatie is een uitgebreide opleidingsbeoordeling uitgevoerd tegen het licht van het beoordelingskader van de NVAO ten behoeve van de opleidingsaccreditatie. In de voorliggende samenvatting zijn de voornaamste bevindingen, overwegingen en conclusies gegeven van het panel. Opmerkingen over specifieke opleidingen staan in de hoofdtekst onder de standaarden.

De opleidingen hebben, zo heeft het panel gezien, de aanbevelingen uit de vorige visitatie in 2008 ter harte genomen en hebben als vervolg daarop verbeteringen doorgevoerd. Zo is in het duale traject de samenwerking met de betrokken scholen geïntensiveerd. Ook is gewerkt aan het verhogen van het niveau van de docenten. Daarnaast zijn de internationale aspecten versterkt en zijn de landelijke kennisbases ingevoerd.

De eindkwalificaties van de opleidingen sluiten goed aan op de landelijke, externe kaders als de SBL-competenties en de Dublin-descriptoren. Deze kaders zijn mooi in de raamwerkcurricula van de opleidingen verwerkt. Het panel heeft veel waardering voor de afstemming van de eindkwalificaties op de *Essenties van christelijk leraarschap* dat voor het functioneren in de beroepspraktijk een belangrijke meerwaarde heeft. Ook de krachtige internationale oriëntatie van de opleidingen biedt toegevoegde waarde. De afstemming met het werkveld is in de vorm van de resonansgroep goed gewaarborgd.

De opleidingen hebben een gedegen systeem om eindkwalificaties, leerdoelen en leerinhouden op elkaar af te stemmen. In een fijnmazig geheel van raamwerkcurricula en moduleboeken worden die relaties helder gemaakt en wordt aangetoond dat de eindkwalificaties in het curriculum verwerkt zijn. De identiteitsvraagstukken die in de doelstellingen van de opleidingen zijn opgenomen, komen in veel modules aan bod. De opleidingen hebben de kennisbasis effectief geïmplementeerd en zijn bij enkele opleidingen verder gegaan dan de kennisbasis vraagt. Ook zijn de curricula goed verbonden met de beroepspraktijk. Niet alleen passen de studenten de kennis en de vaardigheden die zij verwerven, in opdrachten in de praktijk toe maar ook de praktijkervaring van de docenten draagt daar sterk aan bij. De opleidingen maken veel werk van het versterken van de onderzoekslijn die overigens van recente datum is. Een sterk punt in de ogen van het panel is de internationale oriëntatie die blijkt uit het Deltaplan Engels, het verblijf in het buitenland van de studenten en het gebruik van Engelstalige literatuur. Alle voorgeschreven literatuur is overigens van een goed niveau. De opleidingen houden het curriculum op verschillende manieren actueel. De samenhang in het curriculum is naar behoren maar het verband tussen het pedagogisch-didactische en het vakinhoudelijke programma kan worden versterkt. De opleidingen voldoen aan de formele eisen voor het aantal studiepunten en de duur.

Het panel beoordeelt de toelatingsprocedure die onder meer een intakegesprek en een meeloopdag inhoudt, als zeer gepast. Het beleid en de uitvoering ten aanzien van vrijstellingen is terughoudend en stevig. Het panel legt een verband tussen de eisen en procedure voor toelating aan de ene kant en de positieve cijfers voor rendement en uitval aan de andere kant. Het didactisch concept is weloverwogen gekozen en de werkvormen sluiten daarbij aan. De werkvormen zijn gevarieerd en stellen de studenten in staat het onderwijs effectief te volgen en daaraan inzichten te ontleen die zij ook in de beroepspraktijk later kunnen gebruiken. De opdrachten van het pedagogisch-didactisch programma zijn verbeterd maar het effect moet in de evaluaties nog blijken, al zijn de informele uitingen van studenten positief.

De studeerbaarheid van het curriculum van de opleidingen is naar behoren maar bij een aantal opleidingen zouden de studiepunten en zwaarte van enkele studieonderdelen beter op elkaar afgestemd moeten zijn.

Het personeelsbeleid van de opleidingen blinkt uit in de ruimte die docenten krijgen om zich verder te bekwamen. Het panel is zeer te spreken over dit ruimhartige professionaliseringsbeleid. De docenten werken daarnaast samen om thema's van belang verder uit te diepen. De cyclus van functionerings- en beoordelingsgesprekken is naar behoren. Het docentencorps is hoog gekwalificeerd en bestaat uit nagenoeg alleen maar docenten met een mastertitel, een flink aantal gepromoveerden en een hoog percentage docenten met een VELON-registratie. De vakinhoudelijke en didactische capaciteiten van de docenten zijn goed. Dat is met name ook gebleken uit de gesprekken die het panel met de docenten en de studenten heeft gevoerd en waarover het panel enthousiast is. Ook houden de docenten de ontwikkelingen op hun vakgebied goed bij en verspreiden deze kennis onder elkaar.

De huisvesting en de materiële voorzieningen sluiten aan op de eisen die de opleidingen stellen. Het panel beoordeelt de informatievoorziening en de studiebegeleiding van de opleidingen als toereikend.

Het systeem van kwaliteitszorg van de opleidingen is goed opgezet en wordt gewetensvol uitgevoerd. De evaluaties onder de studenten vinden frequent plaats, niet alleen schriftelijk maar ook in gesprek met hen waardoor de opleidingen zeer goed op de hoogte zijn van hun mening. De systematiek van de evaluaties leidt tot verbetermaatregelen waarvan de afgelopen jaren er veel genomen zijn. De opleidingscommissie en examencommissie werken naar behoren. Betrokkenen als studenten, opleiders, vertegenwoordigers van het beroepenveld en alumni hebben invloed op de kwaliteit van de opleidingen.

De opleidingen beschikken over een solide en goed uitgewerkt toetsbeleid. Het proces van constructie en beoordeling van de toetsen vindt op zorgvuldige wijze plaats en de inhoud en de vorm van de toetsen zijn naar behoren. Het interne, onafhankelijke onderzoek naar de afstudeerwerken is een voortreffelijk voorbeeld van de op het realiseren van kwaliteit gerichte instelling van de opleidingen. De opvolging van de aanbevelingen had niettemin in de afgelopen periode slagvaardiger gekund. Het panel heeft een groot aantal toetsen en afstudeerwerken bestudeerd. In het licht van de kwaliteit en het niveau van de bestudeerde toetsen, vakschrijvingen en minoronderzoeken komt het panel tot de conclusie dat de studenten aan het einde van de opleiding het gewenste eindniveau hebben bereikt. Dat geldt zonder uitzondering voor elk van de onderzochte opleidingen. Dat neemt niet weg dat verdere verbeteringen in met name de afstudeerwerken op zijn plaats zouden zijn. De opleidingen werken daar nu met kracht aan. Het panel acht de tevredenheid van het afnemende werkveld een sterke aanwijzing voor het hoge eindniveau van de afgestudeerden.

Het panel dat de opleidingen hbo bachelor Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Nederlands, Duits, Engels, Algemene Economie, Geschiedenis en Wiskunde (deeltijd en duaal) van Driestar educatief heeft getoetst aan het beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling van de NVAO adviseert de NVAO over te gaan tot accreditatie van de opleidingen met het oordeel voldoende.

Rotterdam, 2 december 2014

drs. W.J. Breebaart
voorzitter

drs. W.J.J.C. Vercouteren RC
secretaris

2. Proces van beoordeling

Certiked VBI heeft van Driestar educatief te Gouda het verzoek ontvangen een beoordeling uit te voeren van de opleidingen hbo bachelor Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs in Nederlands, Duits, Engels, Algemene Economie, Geschiedenis en Wiskunde (deeltijd en dual), in het kader van de procedure voor de accreditatie van deze opleidingen.

Het visitatiepanel bestond uit de volgende personen:

- De heer drs. W.J. Breebaart (voorzitter);
- Mevrouw drs. J.W.M. Buys (pedagogisch-didactisch deskundige);
- De heer prof. dr. P. Van Petegem (pedagogisch-didactisch deskundige);
- De heer prof. dr. H. Hulshof (deskundige Nederlands)
- De heer drs. C.E. van Eunen (deskundige Duits)
- Mevrouw dr. M.H. Verspoor (deskundige Engels)
- De heer dr. ir. R.A. Jongeneel (deskundige Algemene Economie)
- De heer prof. dr. F.A. van Lieburg (deskundige Geschiedenis)
- De heer prof. dr. G. Zwaneveld (deskundige Wiskunde)
- De heer B. van Os BSc (student).

De heer drs. W.J.J.C. Vercouteren RC trad op als procescoördinator/secretaris.

Certiked heeft namens de opleidingen de samenstelling van het visitatiepanel ter goedkeuring voorgelegd aan de NVAO. De NVAO heeft haar goedkeuring verleend.

De procescoördinator/secretaris heeft voorafgaande aan het locatiebezoek overleg gevoerd met de opleidingen over een aantal formele zaken, zoals de datum en de agenda van het locatiebezoek, de eisen te stellen aan de kritische reflectie, de aan te leveren bijlagen, de bij het locatiebezoek ter inzage te leggen documenten en de lijst van de meest recente eindwerken.

De procescoördinator/secretaris heeft namens het panel 15 minoronderzoeken en 15 vakscripties van de deeltijdvariant en 3 minoronderzoeken en 3 vakscripties van de duale variant bij de opleidingen opgevraagd. Tijdens het locatiebezoek heeft het panel aanvullend nog andere eindwerken bestudeerd. Het aantal opgevraagde eindwerken van de duale variant was zoveel minder, omdat deze variant een stuk kleiner is dan de deeltijdvariant. Bij de selectie en de beoordeling van deze eindwerken is uitgegaan van de Richtlijn Afstudeerwerken van de NVAO.

Tijdig voorafgaande aan het locatiebezoek heeft het panel de kritische reflectie, inclusief de bijlagen en de gevraagde selectie van eindwerken van de opleidingen ontvangen. Elk van de leden van het panel heeft de kritische reflectie en een aantal van de eindwerken bestudeerd. De leden van het panel die instonden voor de beoordeling van het pedagogisch-didactisch programma bestudeerden de minoronderzoeken, terwijl de deskundigen voor de verschillende vakrichtingen de vakscripties hebben bestudeerd.

Ieder van de leden van het panel heeft vragen geformuleerd ten behoeve van het locatiebezoek. Via persoonlijke en telefonische gesprekken tussen de leden en de procescoördinator/secretaris zijn de aandachtspunten en vragen voor het locatiebezoek nader uitgewerkt tot een leidraad voor de te voeren gesprekken.

Het locatiebezoek vond plaats op 30 september 2014 en 2 oktober 2014 en verliep volgens de vooraf opgestelde agenda. Het panel heeft met alle geledingen van de opleidingen kunnen spreken. Ook heeft het panel een open spreekuur ingesteld. Daarvoor heeft zich overigens niemand aangemeld. In het besloten overleg tijdens het locatiebezoek heeft het panel de bevindingen gewogen en de overwegingen opgesteld. Het panel heeft vervolgens het eindoordeel over de opleidingen opgesteld. Na afloop van het locatiebezoek heeft de voorzitter op hoofdlijnen het oordeel aan het management van de opleidingen kenbaar gemaakt.

Na het locatiebezoek heeft de secretaris een conceptrapport van bevindingen, overwegingen en conclusies opgesteld. De leden van het panel hebben daarop hun commentaar gegeven. Nadat de secretaris deze opmerkingen had verwerkt, heeft hij het conceptrapport voor feitelijke onjuistheden aan de opleidingen voorgelegd. Na verwerking hiervan is het definitieve rapport aan de opleidingen verzonden.

Gezien de bestudeerde documentatie en in het licht van de gevoerde gesprekken met de betrokkenen bij de opleidingen heeft het visitatiepanel de overtuiging zich een betrouwbaar oordeel over de kwaliteit van de opleidingen te hebben kunnen vormen.

3. Overzicht van de opleidingen

3.1 Basisgegevens van de opleidingen

De hieronder vermelde administratieve en kwantitatieve gegevens zijn ontleend aan het Croho-register en de kritische reflectie van de opleiding.

Administratieve gegevens van de opleidingen

Naam en nummer in Croho: hbo bachelor Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad in Nederlands (35198), Duits (35193), Engels (35195), Algemene Economie (35202), Geschiedenis (35197) en Wiskunde (35221)

Oriëntatie en niveau opleiding: hbo bachelor

Aantal studiepunten: 240 EC

Locatie: Gouda

Varianten: deeltijd, duaal

Administratieve gegevens van de instelling

Naam instelling: Driestar educatief

Status instelling: bekostigd

Instellingstoets kwaliteitszorg: niet aangevraagd

3.2 Korte beschrijving van de instelling

De opleidingen worden aangeboden door de hogeschool Driestar educatief.

Driestar educatief bestaat niet alleen uit de hogeschool maar ook uit Driestar Onderwijsadvies en Driestar Managementadvies. In het strategische beleidsplan is de missie als volgt geformuleerd: Driestar educatief inspireert, vormt en ondersteunt (aankomende) leraren en scholen om goed reformatorisch en protestants-christelijk onderwijs te geven.

Het ideaal is een school die de kernopdracht van christelijk onderwijs gestalte geeft, waar geïnspireerde christelijke leraren werken, waar leerlingen werken in inspirerende leeromgevingen, waar leerlingen die dat nodig hebben extra zorg en aandacht ontvangen, die goed bestuurd en geleid wordt en die ouders ziet als belangrijkste partners en hen ondersteunt bij de opvoeding.

Driestar educatief werkt vanuit de overtuiging dat de Bijbel de blijvend vitale Bron is die de basisrichtlijnen geeft voor onderwijs en opvoeding. De instelling ziet het als haar opdracht om onderwijsontwikkelingen telkens opnieuw vanuit deze richtlijnen te doordenken en in de samenleving het eigen geluid van het protestants-christelijk en reformatorisch onderwijs te laten horen. Die opdracht weegt des te meer in een omgeving waarin niet de Bijbel, maar de mens zelf als norm wordt gezien.

De kennis die de instelling ontwikkelt ligt steeds op het snijvlak van theoretische doordenking en praktische toepassing. De instelling vindt het van belang dat nieuwe kennis tot stand komt in nauwe samenwerking met het werkveld en andere instellingen, ook over de landsgrenzen heen.

De opleidingen die Driestar educatief aanbiedt, zijn de bacheloropleidingen Leraar Basisonderwijs (Pabo), Leraar Voortgezet Onderwijs (Economie, Duits, Engels, Nederlands, Geschiedenis en Wiskunde), Pedagogiek en de masteropleidingen Leren en Innoveren en Educational Leadership. Er studeren in totaal ruim 1.300 studenten aan de hogeschool en er zijn bijna 300 medewerkers werkzaam bij Driestar educatief als geheel. Er zijn om en nabij 120 docenten werkzaam bij de hogeschool.

3.3 Beschrijving van de beoogde eindkwalificaties

De eindkwalificaties die de opleidingen nastreven, luiden als volgt.

- Interpersoonlijk competent. De leraar voortgezet onderwijs en bve moet ervoor zorgen dat er in de groepen waarmee hij werkt, een prettig leef- en werkklimaat heerst. Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar voortgezet onderwijs en bve en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken moet de leraar interpersoonlijk competent zijn.
- Pedagogisch competent. De leraar voortgezet onderwijs en bve moet de leerlingen/deelnemers helpen een zelfstandig en verantwoordelijk persoon te worden die onder andere een goed beeld heeft van zijn ambities en mogelijkheden. Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar voortgezet onderwijs en bve en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken moet de leraar pedagogisch competent zijn.
- Vakinhoudelijk & didactisch competent. De leraar voortgezet onderwijs en bve moet de leerlingen/deelnemers helpen zich de leerinhouden van een bepaald vak of beroep eigen te maken en vertrouwd te raken met de manier waarop die in het dagelijks leven en in het werk gebruikt worden. Ook helpt hij de leerlingen/deelnemers zicht te krijgen op wat zij in de samenleving en in de wereld van het werken kunnen verwachten. Dit is de verantwoordelijkheid van de leraar voortgezet onderwijs en bve en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken, moet hij vak- of beroepsinhoudelijk en didactisch competent zijn.
- Organisatorisch competent. De leraar voortgezet onderwijs en bve draagt zorg voor organisatorische zaken die samenhangen met zijn onderwijs en het leerproces van de leerlingen/deelnemers in de school en op de leerwerkplek. Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar voortgezet onderwijs en bve en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken, moet de leraar organisatorisch competent zijn.
- Competent in het samenwerken met collega's. De leraar voortgezet onderwijs en bve moet ervoor zorgen dat zijn werk en dat van zijn collega's in de school goed op elkaar zijn afgestemd. Hij moet ook bijdragen aan het goed functioneren van de schoolorganisatie. Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar voortgezet onderwijs en bve en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken, moet hij competent zijn in het samenwerken met collega's (binnen de school).
- Competent in het samenwerken met de omgeving. De leraar voortgezet onderwijs en bve moet contacten onderhouden met de ouders of verzorgers van de leerlingen/deelnemers en met collega's van (leer) bedrijven en instellingen waar zijn school voor het onderwijs en de leerlingen- en deelnemerszorg mee samenwerkt. Hij moet er ook voor zorgen dat zijn professionele handelen en dat van anderen buiten de school goed op elkaar afgestemd zijn. Bovendien moet hij eraan meewerken dat de samenwerking van zijn school met die bedrijven en instellingen goed verloopt.
- Competent in reflectie en ontwikkeling. De leraar voortgezet onderwijs en bve moet zich voortdurend verder ontwikkelen en professionaliseren. Dat is zijn verantwoordelijkheid en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken, moet hij competent zijn in reflectie en ontwikkeling.

3.4 Beschrijving van het programma

In de onderstaande tabel is de structuur van het curriculum van de opleidingen tot leraar voortgezet onderwijs in de tweede graad weergegeven.

Vakinhoudelijke modules	36 EC
Pedagogisch-didactische modules	24 EC
Eerste jaar	60 EC
Vakinhoudelijke modules	36 EC
Pedagogische-didactische modules	24 EC
Tweede jaar	60 EC
Vakinhoudelijke modules	36 EC
Pedagogisch-didactische modules	24 EC
Derde jaar	60 EC
Vakinhoudelijke modules	13 EC
Vakscriptie	5 EC
Minor	17 EC
Minoronderzoek binnen Lio-stage	9 EC
Lio-stage	16 EC
Vierde jaar	60 EC
Totaal opleiding	240 EC

4. Overzicht van beoordelingen

De onderstaande beoordelingen voor de standaarden zijn van toepassing op alle zes onderzochte en beoordeelde opleidingen en op zowel de deeltijdvariant als de duale variant daarvan.

Standaard	Oordeel
Standaard 1. Beoogde Eindkwalificaties	Goed
Standaard 2. Oriëntatie van programma	Goed
Standaard 3. Inhoud van programma	Goed
Standaard 4. Vormgeving van programma	Voldoende
Standaard 5. Afstemming op instromende studenten	Goed
Standaard 6. Studeerbaarheid van programma	Voldoende
Standaard 7. Omvang en duur van programma	Voldoende
Standaard 8. Personeelsbeleid	Goed
Standaard 9. Kwalificaties van personeel	Goed
Standaard 10. Omvang van personeel	Voldoende
Standaard 11. Huisvesting en voorzieningen	Voldoende
Standaard 12. Informatievoorziening en studiebegeleiding	Voldoende
Standaard 13. Evaluaties	Goed
Standaard 14. Verbetermaatregelen	Voldoende
Standaard 15: Betrokkenheid van stakeholders	Voldoende
Standaard 16: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	Voldoende
Opleiding	Voldoende

5. Bevindingen, overwegingen en beoordeling per standaard

5.1 Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft de inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen

Bevindingen

De opleidingen streven ernaar de studenten op te leiden voor de competenties die neergelegd zijn in de Wet Beroepen in het Onderwijs en die bekend staan als de SBL-competenties (voor het overzicht daarvan zie paragraaf 3.3 van dit rapport).

Naast de wens te voldoen aan de SBL-competenties streven de opleidingen na te beantwoorden aan het beroepsbeeld dat neergelegd is in *Essenties van christelijk leraarschap, beroepsbeeld voor de christelijke leraar* van Driestar educatief. Daarin is uiteengezet aan welke eisen naar de mening van de opleidingen de christelijk geïnspireerde leraar in het voortgezet onderwijs zou moeten voldoen. De opleidingen nemen zich in het verband van Driestar educatief voor om in de komende jaren de *Essenties van christelijk leraarschap* te herijken en te actualiseren.

Ook zijn de eindkwalificaties afgestemd op de Dublin-descriptoren. Daardoor beogen de opleidingen te voldoen aan de eisen van het bachelorniveau zoals dat in de Dublin-descriptoren is neergelegd. De SBL-competenties zijn landelijk ook al afgestemd met deze standaarden.

Tot slot hebben de opleidingen gezorgd te voldoen aan de landelijke kennisbases die zijn opgesteld voor elk van de tweedegraads lerarenopleidingen. Daarnaast beantwoorden de opleidingen Nederlands, Duits en Engels aan de eisen van het Europees referentiekader.

Elk van de hiervoor genoemde kaders zijn bijeengebracht in de zogenoemde raamwerkcurricula van de opleidingen. Daarin is verantwoord dat de leerdoelen van elk van de modules met de eisen van de verschillende kaders overeenkomen.

De opleidingen kennen een resonansgroep. Deze is samengesteld uit vertegenwoordigers van het afnemende beroepenveld, zijnde personen die verbonden zijn aan scholen voor voortgezet onderwijs. De resonansgroep spreekt het opleidingsmanagement tweemaal per jaar. De gespreksonderwerpen zijn onder meer het imago en de kwaliteit van de opleidingen en de afstemming van de opleidingen op de vragen en wensen van het beroepenveld. De belangrijkste opmerkingen van de resonansgroep worden door de opleidingen in de jaarbeleidsplannen verwerkt.

De opleidingen beogen zich in internationaal verband te profileren. Zo leggen zij relaties met instellingen in onder meer Hongarije, Zuid-Afrika en China met name om daar de genoemde *Essenties van christelijk leraarschap* onder de aandacht te brengen. Deze blijken ook buiten de landsgrenzen van grote betekenis te zijn voor het christelijk onderwijs. De internationale doelstellingen van de opleidingen blijken daarnaast uit het zogenoemde *Deltaplan Engels*. In dat plan dat sinds 2008 wordt uitgevoerd, wordt nagestreefd de kennis van de Engelse taal bij docenten en studenten op een hoger niveau te brengen. Eén van de doelstellingen daarvan is dat minstens 20 % van de studenten het Engels op het niveau C1 moet beheersen. Deze doelstelling is overigens nog niet bereikt.

Overwegingen

Het panel heeft de eindkwalificaties van de opleidingen bestudeerd en heeft vastgesteld dat deze voldoen aan de verschillende kaders waaraan de opleidingen wensen te voldoen. Omdat de eindkwalificaties dezelfde zijn als de SBL-competenties, is de afstemming daarmee en met de Dublin-descriptoren volledig.

Het panel heeft veel waardering voor de afstemming van de eindkwalificaties op de *Essenties van christelijk leraarschap*. Het panel stelt vast dat de opleidingen met kracht daaraan hebben gewerkt en zorgen dat de beginselen daarvan in de doelstellingen van de opleidingen zijn opgenomen. In de ogen van het panel bieden de opleidingen op deze wijze meerwaarde voor het functioneren als leraar voor het werkveld waarvoor de studenten worden opgeleid.

Naar het oordeel van het panel hebben de opleidingen de genoemde externe kaders op een zorgvuldige wijze in de raamwerkcurricula neergelegd. De leerdoelen van elk van de modules in de curricula verwijzen op een heldere en navolgbare manier naar de onderliggende kaders.

Naast de specifieke meerwaarde die de *Essenties van christelijk leraarschap* bieden, ziet het panel ook de toegevoegde waarde van de internationale oriëntatie van de opleidingen. Het panel heeft gezien dat deze de internationale doelstelling met kracht en op verschillende gebieden door de opleidingen nastreven.

De overeenstemming met het afnemende werkveld acht het panel in de vorm van de resonansgroep meer dan voldoende gewaarborgd. De resonansgroep heeft een belangrijke functie voor de opleidingen en de opleidingen nemen voorstellen van de groep ook daadwerkelijk over, zo heeft het panel gezien. De leden van de resonansgroep met wie het panel heeft gesproken, hebben de invloed die zij op de opleidingen hebben, bevestigd.

Door de afstemming op de landelijke SBL-competenties en door het streven naar de actualisering van de *Essenties van christelijk leraarschap* zorgen de opleidingen er goed voor dat de eindkwalificaties in lijn blijven met de actuele ontwikkelingen in het onderwijs en in het afnemende beroepenveld.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 1 Beoogde eindkwalificaties als goed.

5.2 Standaard 2: Oriëntatie van programma

Standaard 2. De oriëntatie van het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk.

Bevindingen

Het curriculum van de opleidingen kent twee hoofdstromen, te weten het vakinhoudelijke programma en het pedagogisch-didactisch programma. In de vakinhoudelijke modules worden de inhoud van het vak en de vakdidactiek onderwezen. Dat programma is voor elk van de opleidingen specifiek voor het betreffende vak ingevuld. In het pedagogisch-didactisch programma snijden de docenten thema's aan die voor het functioneren als leraar belangrijk geacht worden. Dat programma is voor alle opleidingen hetzelfde. De thema's die worden behandeld, zijn achtereenvolgens relatie en gezag, leeromgeving en organisatie, ontwikkeling en uniciteit, verantwoordelijkheid en relatie en persoonlijke vorming. De colleges van het pedagogisch-didactisch programma vinden op dinsdagavond plaats en die voor het vakinhoudelijke programma op donderdagavond.

Het pedagogisch-didactisch programma is nauw gelieerd aan de beroepspraktijk. De studenten worden geacht de opdrachten die zij in het kader van de genoemde thema's moeten doen, in de beroepspraktijk, op school uit te voeren. Voor de duale studenten is dat op hun opleidingsschool. De deeltijdstudenten doen dat tijdens hun stage of in het kader van hun werkkring, als ze al in het onderwijs werkzaam zijn. Binnen het vakinhoudelijke programma vervult de module vakdidactiek een soortgelijke rol. Daarnaast krijgen de studenten college van docenten die zelf in de praktijk werkzaam zijn en daardoor vanuit hun eigen ervaring kunnen doceren. Tot slot lopen de studenten ook een maatschappelijke stage van een overigens beperkte omvang.

De opleidingen hechten veel belang aan het ontwikkelen van een onderzoekende houding door de studenten. In het pedagogisch-didactisch programma is sinds het studiejaar 2013 – 2014 een onderzoekslijn opgenomen. Daarin doen de studenten kennis en vaardigheden over het doen van onderzoek op. Zij dienen hun beheersing van deze kennis en vaardigheden aan het einde van hun studie in hun minoronderzoek en vakscriptie ten toon te spreiden. Om de onderzoekslijn te versterken, zal de instelling de lectoraten en de kenniskringen die een centrale rol in het onderzoek spelen, Herschikken. Dat zal moeten leiden tot meer samenhang en meer focus in het onderzoek waardoor de opleidingen daar meer van kunnen profiteren.

In lijn met de doelstellingen rond de internationalisering van de opleidingen doen de studenten ervaring in het buitenland op. Binnen elk van de opleidingen gaan de studenten op reis naar het buitenland waarin ze kennis maken met het onderwijs in het betreffende land. Overeenkomstig de doelstellingen van het Deltaplan Engels bieden de opleidingen de studenten cursussen Engels aan. In het pedagogisch-didactisch programma en in alle vakcurricula van de opleidingen is Engelstalige literatuur opgenomen. Het panel heeft kennis kunnen nemen van de titels die door de opleidingen voorgeschreven zijn. Het lectoraat Engels is beëindigd, omdat het aan zijn opdracht heeft voldaan. De resultaten van het lectoraat worden door alle opleidingen gebruikt.

De opleidingen zorgen voor de actualiteit van het curriculum. Dat doen zij onder meer door het overleg met de resonansgroep en door de docenten die in de beroepspraktijk werkzaam zijn. Zo blijven de opleidingen op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen in het onderwijs en vertalen ze deze naar het curriculum door. Ook de literatuur die de opleidingen voorschrijven, wordt geregeld herzien. Tot slot worden de moduleboeken ieder jaar bijgesteld.

Overwegingen

Het panel is van oordeel dat de curricula van de opleidingen op een krachtige wijze zijn verbonden met de relevante beroepspraktijk op de scholen. De studenten passen de kennis en de vaardigheden die zij in het pedagogisch-didactisch programma en in de modules vakdidactiek verwerven, in de beroepspraktijk toe. De kennis van de docenten over de beroepspraktijk wordt door het panel hoog gewaardeerd. Door deze zaken is het verband tussen de theorie en de praktijk in de ogen van het panel zeer hecht.

Ook vindt het panel dat de opleidingen veel werk maken van het versterken van de onderzoekslijn in de curricula. De daadwerkelijke effecten van deze lijn zullen de komende jaren nog moeten blijken maar de voornemens van de opleidingen ogen zeer robuust en zijn in de ogen van het panel een versterking van de opleidingen.

De opleidingen richten het curriculum in naar de doelstellingen die zij hebben op het gebied van internationalisering. Het panel staat zeer positief tegenover het Deltaplan Engels, de oriëntatie in het buitenland door de studenten en het voorschrijven van relevante, Engelstalige literatuur. Het panel ziet hierin een voorbeeld voor andere opleidingen in het land.

Het panel beschouwt de literatuur die de opleidingen voorschrijven als zijnde van een goed niveau en als actueel.

De opleidingen hebben het panel overtuigd van de stevige systematiek om hun curriculum actueel te houden. Het panel heeft de verschillende instrumenten om dat te bewerkstelligen gezien. Het huidige curriculum van de opleidingen wordt als actueel beschouwd door het panel.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 2 Oriëntatie van programma als goed.

5.3 Standaard 3: Inhoud van programma

Standaard 3. De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

Bevindingen

De opleidingen hebben studiegidsen en moduleboeken samengesteld. De leerdoelen van de modules zijn een vertaling van de eindkwalificaties van het curriculum. De inhoud van de modules sluit op zijn beurt aan op de leerdoelen. Ook daarvan getuigen de studiegidsen en moduleboeken. In de eerder genoemde raamwerkcurricula is de samenhang van de eindkwalificaties, de Dublin-descriptoren en de kennisbases geëxpliciteerd.

De opleidingen hebben laten weten dat de identiteitsvraagstukken die voortvloeien uit de Essenties van christelijk leraarschap in alle vakken aan de orde worden gesteld.

Het curriculum moet voldoen aan de vereisten van de landelijke kennisbasis. Voor de meeste opleidingen is deze vijf jaar geleden ingevoerd. Voor de opleiding Duits zal de landelijke kennistoets in 2014 – 2015 voor het eerst afgenomen worden. De studenten mogen pas aan de betreffende toets meedoen, wanneer ze 70 % van het curriculum afgerond hebben. De opleidingen zijn in extenso nagegaan of hun curriculum aan de kennisbasis beantwoordden en hebben vastgesteld dat zulks het geval is.

Aan het eind van de studie schrijven de studenten twee scripties, een pedagogisch-didactisch georiënteerd onderzoek in de minor van hun keuze en een vakscriptie. Minoren die de studenten kunnen kiezen, zijn Exemplarisch onderwijs, Zorg en leerlingbegeleiding en Leidinggeven.

Gezien de twee stromen waaruit het curriculum van de opleidingen is opgebouwd, doet zich het vraagstuk van de afstemming tussen deze beide voor. De opleidingen erkennen dat. Eén van de manieren die zij toepassen om een brug te slaan tussen deze beide, is het overleg tussen de vakdidactici van de opleidingen en het overleg tussen de vakdidactici en docenten van het pedagogisch-didactisch programma. Het doel van dit overleg is de samenhang tussen het vakinhoudelijk programma waarin de vakdidactici werken en het pedagogisch-didactisch programma te versterken.

De opleidingen nemen zich in lijn met de beleidsvoornemens van het ministerie van Onderwijs voor de afstudeerrichtingen voor algemeen vormend onderwijs en beroepsgericht onderwijs in te voeren. Daarbij zullen ze gebruik maken van deze verandering om ook een aantal andere aanpassingen in het curriculum door te voeren. Zo zullen zij het pedagogisch-didactisch programma en het vakinhoudelijke programma dichter naar elkaar toe brengen, het onderzoek verder versterken en vermoedelijk de minoren uit het curriculum verwijderen.

Overwegingen

Het panel beschouwt de systematiek die de opleidingen hebben opgezet, om de eindkwalificaties in het curriculum te verwerken als zeer gedegen. De studiegidsen, raamwerkcurricula en moduleboeken zijn zorgvuldig samengesteld en maken de relatie tussen de eindkwalificaties, leerdoelen en leerinhouden van de modules helder. Daaruit kan ook worden afgeleid dat alle eindkwalificaties in het curriculum verwerkt zijn.

Dat de identiteitsvraagstukken in de modules aan bod komen, is in de ogen van het panel in overeenstemming met de beoogde eindkwalificaties.

Het panel is diepgaand nagegaan of en in welke mate de kennisbasis in het curriculum van elk van de opleidingen is opgenomen. Daarover kan het panel alleen maar enthousiast zijn. De opleidingen hebben de kennisbasis gewetensvol geïmplementeerd en zijn bij enkele opleidingen nog verder gegaan dan de kennisbasis bepaalt. Dat was bijvoorbeeld bij de opleiding Geschiedenis het geval. Nieuwe ontwikkelingen op het vakgebied worden in het curriculum opgenomen. Dat geldt voor alle opleidingen maar bijvoorbeeld specifiek ook bij Wiskunde. De kwaliteit van het curriculum van onder meer Duits is zeer goed. Ook de inhoud en de actualiteit van het curriculum van de opleiding Algemene Economie is boven elke twijfel verheven.

De samenhang in het curriculum van elk van de opleidingen is volgens het panel naar behoren maar kan hier en daar nog verder worden bevorderd.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 3 Inhoud van programma als goed.

5.4 Standaard 4: Vormgeving van programma

Standaard 4. De vormgeving van het programma zet aan tot studeren en biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

Bevindingen

Het didactische concept is gericht op het begrip *ontmoeting*. De studenten ontmoeten hun docenten en de medestudenten en geven hun leerproces zo vorm.

Eén van de aspecten van de werkvormen zijn de kleine groepen waarin de studenten direct en actief met de leerstof bezig kunnen zijn. De groepen op de collegeavonden voor het pedagogisch-didactisch programma staan onder leiding van een tutor en zijn tussen acht en achttien studenten groot. De groepen op de collegeavonden voor het vakinhoudelijke programma zijn eveneens klein.

Daarnaast streven de opleidingen een grote zelfstandigheid van de studenten na. Aanvankelijk bepalen de docenten voornamelijk de inhoud van de colleges maar gaandeweg vullen de studenten zelf deze colleges in. Zo worden de studenten geacht een vrije opdracht in het derde jaar te bepalen, hun minor te kiezen en hun beide afstudeerwerken in te vullen. Het didactisch concept en de werkvormen ondersteunen het leerproces dat van docentgestuurd naar studentgestuurd verloopt.

Een ander element is de voorbeeldfunctie van de docenten. Deze leggen zich erop toe in hun colleges een voorbeeld voor de beginnende leraren te zijn. De werkvormen die de docenten inzetten, zoals uitleggen, het rollenspel, intervisie en het bespreken van cases beogen de studenten vertrouwd te maken met werkvormen die zij in hun eigen beroepspraktijk kunnen gebruiken.

Tot slot is reflectie een prominente werkvorm. De studenten worden geacht hun eigen ontwikkeling in een portfolio te beschrijven. Dit maakt deel uit van het pedagogisch-didactisch programma. Aan het einde van het eerste leerjaar en aan het einde van het derde leerjaar wordt de studenten een assessment afgenomen waarin deze ontwikkeling wordt getoetst.

Het is het panel opgevallen dat de pedagogisch-didactische opdrachten die de studenten op hun school moeten uitvoeren, in de evaluaties iets minder goed scoren dan de over het algemeen hoge scores voor de andere elementen van de opleidingen. De reden daarvan kan volgens de opleidingen zijn dat de studenten op het moment dat zij de opdracht moeten uitvoeren niet altijd de relevantie daarvan zien. Die relevantie blijkt dan pas later. Om aan die kritiek tegemoet te komen, schrijven de opleidingen nu minder en grotere opdrachten voor. De uitkomsten van de evaluaties daarvan zijn nog niet bekend, alhoewel informele uitlatingen van studenten wel positief zijn.

Overwegingen

De opleidingen hebben een weloverwogen keuze gemaakt voor het didactisch concept. Ook hebben ze daar in de ogen van het panel de passende werkvormen bij gevonden.

De werkvormen zijn volgens het panel gevarieerd genoeg en bieden uiteenlopende onderwijsleersituaties. Ook maken deze het volgens het panel mogelijk voor de studenten om het onderwijs effectief te volgen en daaraan datgene te ontleen dat zij ook in de beroepspraktijk later kunnen gebruiken.

Het panel acht de maatregelen die de opleidingen hebben genomen om de gebrekkige tevredenheid onder de studenten over de opdrachten van het pedagogisch-didactisch programma te verbeteren, afdoende.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 4 Vormgeving van programma als voldoende.

5.5 Standaard 5: Afstemming op instromende studenten

Standaard 5. Het programma sluit aan bij de kwalificaties van de instromende studenten.

Bevindingen

De aankomende studenten dienen aan de formele eisen voor toelating tot een bacheloropleiding te voldoen. Dat wil zeggen dat zij moeten beschikken over een diploma havo, vwo of mbo-niveau 4. Studenten die ouder dan 21 jaar zijn, kunnen toegelaten worden, als ze een toelatingsonderzoek met positief resultaat hebben afgelegd. Studenten die als zij-instromer willen studeren, dienen eerst een gevalideerde procedure met assessment te doorlopen. Als ze daarvoor slagen, kunnen zij in twee jaar de opleiding afronden.

Het beleid dat de opleidingen voeren ten aanzien van het verlenen van vrijstellingen, is terughoudend. Vrijstellingen worden op individuele basis verleend door de examencommissie. Daarbij gelden eerder verworven kwalificaties als basis. Eerder verworven competenties kunnen niet als grondslag daarvoor gelden. Dat was voorheen wel zo maar de opleidingen zijn daarvan afgestapt, omdat de procedure niet solide genoeg was ten aanzien van de kenniscomponent.

De toelatingsprocedure bestaat standaard uit een intakegesprek door de studieleider van de opleiding. De student dient dan ook zijn of haar cv en een motivatiebrief over te leggen. Daarnaast volgt iedere geïnteresseerde student een dag waarop hij of zij met de opleiding kennismaakt. Zowel bij het intakegesprek als tijdens deze studiekeuzecheckdag worden de kwaliteiten en de motivatie van de student getoetst. De opleidingen geven een negatief advies, als ze de student niet voor de opleiding geschikt achten.

Overwegingen

Het panel beoordeelt de toelatingsprocedure als zeer gepast. Vooral het intakegesprek en de dag waarop de studenten zich op de opleiding kunnen oriënteren, worden door het panel toegejuicht. Dat de opleidingen zo nu en dan een negatief advies uitbrengen voor een student, pleit voor de degelijkheid waarmee deze procedure door de opleidingen wordt gevolgd.

Ook is het panel te spreken over het beleid en de uitvoering ten aanzien van de vrijstellingen. Ook hier laten de opleidingen zich van hun gedegen kant zien.

De cijfers van de uitval en het rendement na afloop van het eerste jaar van deze opleidingen in deeltijd of in een duale vorm zijn voor elk van de opleidingen gunstig (zie daarvoor bijlage 5). Het panel legt een verband tussen de eisen en procedure voor toelating aan de ene kant en deze relatief positieve resultaten aan de andere kant en concludeert dat de toelatingsprocedure mede de lage uitval heeft bewerkstelligd.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 5 Afstemming op instromende studenten als goed.

5.6 Standaard 6: Studeerbaarheid van programma

Standaard 6. Het programma is studeerbaar.
--

Bevindingen

Zoals ook al onder standaard 2 aangestipt is, volgen de studenten college op vaste avonden in de week. Per jaar zijn er 30 avonden van vakinhoudelijke colleges en tussen 12 en 15 avonden met pedagogisch-didactische colleges. In het vierde jaar is dat aantal een stuk kleiner. Het aantal contacturen is daarom ongeveer 8 uur per week en in het vierde jaar is dat ongeveer 3 uur per week.

Daarnaast studeren de studenten in hun eigen tijd (zelfstudie) en voeren ze de opdrachten in het kader van het pedagogisch-didactisch programma uit op de stageschool. Deze laatste kan ook de school zijn waar ze werkzaam zijn, als het deeltijdstudenten zijn met een baan of in het geval van duale studenten.

Het vakinhoudelijk programma wordt aan het eind van elk semester afgesloten met een tentamenperiode van twee weken. Er worden dan zes tentamens afgenomen. In het pedagogisch-didactisch programma zijn er vier tentamenperiodes per jaar. De studenten hebben in het vakinhoudelijke programma één herkansing per jaar en in het pedagogisch-didactisch programma twee herkansingen per jaar.

De opleidingen bieden in lijn met het beleid van Driestar educatief voorzieningen voor studenten met een functiebeperking.

Overwegingen

Het panel beschouwt de studeerbaarheid van het curriculum van de opleidingen als naar behoren. De evaluatieresultaten onder de studenten op het gebied van studeerbaarheid zijn voldoende.

Het is wel zo dat bij een aantal van de opleidingen de relatie tussen studiepunten en de zwaarte van het onderdeel minder duidelijk is.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 6 Studeerbaarheid van programma als voldoende.

5.7 Standaard 7: Omvang en duur van programma

Standaard 7. De opleiding voldoet aan wettelijke eisen met betrekking tot de omvang en de duur van het programma.

Bevindingen

De opleidingen beantwoorden aan de wettelijke eisen voor een hbo-bacheloropleiding. Elk van de opleidingen telt in totaal 240 EC en de duur ervan is vier jaar.

Overwegingen

Het panel heeft vastgesteld dat de omvang en de duur van het programma van de opleidingen voldoen aan de wettelijke eisen.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 7 Omvang en duur van programma als voldoende.

5.8 Standaard 8: Personeelsbeleid

Standaard 8. De opleiding beschikt over een doeltreffend personeelsbeleid.

Bevindingen

De opleidingen voegen zich naar het personeelsbeleid van Driestar educatief. Bij de werving en selectie van docenten kijken de opleidingen zowel naar de persoonlijkheid van de solliciterende docent als naar het opleidingsniveau.

Binnen het beleid van Driestar educatief is veel ruimte voor scholing. Deze scholing is vooral gericht op het behalen van minstens een mastergraad door de docenten maar ook op het verwerven van een VELON-registratie. Daarnaast worden de docenten in de gelegenheid gesteld te promoveren of hun kennis van de Engelse taal te vergroten.

Het onderzoek is geconcentreerd bij de lectoraten en kenniskringen waarvan Driestar educatief er vijf heeft. Daarnaast verzamelen docenten van verschillende opleidingen zich in expertiseteams en werkgroepen waarin zij thema's uitwerken. Voorbeelden van deze thema's zijn *Passend onderwijs*, *ICT*, *Rekenen*, *Taal* en *Hoogbegaafdheid*.

De opleidingen passen een systematiek van functionerings- en beoordelingsgesprekken toe waarbij het ene jaar het functioneringsgesprek wordt gevoerd en in het daaropvolgende jaar het beoordelingsgesprek wordt gehouden.

Overwegingen

Het personeelsbeleid van de opleidingen blinkt uit in de ruimte die de docenten wordt geboden om zichzelf verder te ontwikkelen. Niet alleen zien de opleidingen erop toe goed gekwalificeerde docenten aan te nemen, ook worden veel mogelijkheden geboden aan de docenten om op een nog hoger plan te komen. Het panel is zeer te spreken over dit ruimhartige professionaliseringsbeleid.

Ook vindt het panel de samenwerking tussen de docenten om thema's van belang verder uit te diepen, lovenswaardig.

Het panel heeft vastgesteld dat de opleidingen de cyclus van functionerings- en beoordelingsgesprekken naar behoren volgen en zo zicht houden op het functioneren van de docenten.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 8 Personeelsbeleid als goed.

5.9 Standaard 9: Kwalificaties van personeel

Standaard 9. Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Bevindingen

De docenten van de opleidingen hebben nagenoeg allen een mastertitel en een niet onaanzienlijk deel van hen is ook gepromoveerd. Twee docenten studeren aan een masteropleiding en ongeveer 10 % van de docenten heeft meer dan één mastertitel. Met name bij Geschiedenis het geval maar ook, zij het in mindere mate bij Nederlands en Engels zijn relatief veel gepromoveerden (zie voor de cijfers bijlage 5). Er zijn ook docenten met een promotie bezig.

Niet minder dan 40 % van de docenten van de opleidingen beschikt over een VELON-registratie.

De vakinhoudelijke en didactische kwaliteiten van de docenten zijn goed. Het oordeel van de studenten over de docenten, zoals dat blijkt uit de evaluaties, is met ongeveer 4 op een vijfpuntsschaal veel meer dan voldoende.

De opleidingen certificeren de opleiders in het werkveld, zijnde op de scholen. Deze schoolopleiders komen twee dagen per jaar bij elkaar voor intervisie en nascholing.

Overwegingen

Het opleidingsniveau van de docenten is in de ogen van het panel ronduit goed. Een docentencorps met nagenoeg alleen maar docenten met een mastertitel en een redelijk aantal gepromoveerden mag als goed worden benoemd. Conform het beleid zal het percentage gepromoveerden de komende jaren ook nog stijgen. Het percentage VELON-geregistreerde docenten is hoog.

Het panel heeft vastgesteld dat de docenten de ontwikkelingen op hun vakgebied goed bijhouden, onder meer door het bezoeken van conferenties. De bevindingen uit deze worden aan de gehele groep ter kennis gebracht.

De capaciteiten van de docenten in vakinhoudelijk en didactisch opzicht zijn goed. Dat is het panel niet alleen gebleken uit de resultaten van de schriftelijke evaluaties onder de studenten maar ook uit de gesprekken die het panel met de docenten en de studenten van de verschillende opleidingen heeft gevoerd. Over die gesprekken en de kwaliteit van de docenten die daaruit naar voren kwam, kan het panel alleen maar in zeer positieve termen spreken.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 9 Kwalificaties van personeel als goed.

5.10 Standaard 10: Omvang van personeel

Standaard 10. De omvang van het personeel is toereikend voor de realisatie van het programma.

Bevindingen

De student-docentratio van bijna 30 voor de opleidingen is niet zeer gunstig. Volgens de opleidingen kan dat deels een gevolg zijn van de vele kleine aanstellingen waar de opleidingen mee te maken hebben. De student-docentratio op zichzelf leidt voor het gevoel van de docenten niet tot een hogere werkdruk.

De docenten ervaren vooral tijdens piekperioden een zekere werkdruk. Daar waar een hogere werkdruk zich voordoet, nemen de opleidingen maatregelen om die terug te brengen. Bij de opleiding Engels is het maximum aantal studenten 25. Als er meer studenten zouden komen, zullen meer docenten aangetrokken worden.

Getuige de onderzoeken onder medewerkers, is de tevredenheid onder hen zeer hoog.

Overwegingen

Alhoewel de student-docentratio niet zeer gunstig is, is er naar de mening van het panel geen sprake van een negatief effect daarvan op de kwaliteit van het onderwijs.

De studenten met wie het panel uitgebreid heeft gesproken, hebben niet aangegeven op enigerlei wijze last te hebben van de werkdruk onder docenten of een ongunstige student-docentratio.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 10 Omvang van personeel als voldoende.

5.11 Standaard 11: Huisvesting en voorzieningen

Standaard 11. De huisvesting en de materiële voorzieningen zijn toereikend voor de realisatie van het programma.

Bevindingen

De opleidingen zijn gehuisvest in het gebouw van Driestar educatief. Dit gebouw biedt ruim voldoende mogelijkheden om het onderwijs te geven. Lesruimtes en collegezalen zijn uitgerust met passende up-to-date voorzieningen. In het gebouw is draadloos internet beschikbaar, ook voor de studenten van deze opleidingen. De bibliotheek is voorzien van boeken en tijdschriften die voor de studenten van de opleidingen van belang zijn.

Overwegingen

Het panel heeft vastgesteld dat de huisvesting en de materiële voorzieningen van de opleidingen naar behoren zijn en voldoen aan de te stellen eisen voor deze opleidingen.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 11 Huisvesting en voorzieningen als voldoende.

5.12 Standaard 12: Informatievoorziening en studiebegeleiding

Standaard 12. De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten bevorderen de studievoortgang en sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Bevindingen

Aan het begin van de opleiding worden de studenten in een introductiemodule voorgelicht over de opleiding. Tijdens de studie informeren de opleidingen de studenten over de opzet en de inhoud van het curriculum via het intranet en in de vorm van studiegidsen en moduleboeken. In de elektronische leeromgeving kunnen de studenten ook hun cijfers inzien.

In het pedagogisch-didactisch programma hebben de studenten een tutor die hen op de colleges begeleidt. Bij de opleidingen Nederlands en Engels hebben de studenten ook nog recht op de begeleiding van een mentor die een jaargang onder zijn of haar hoede heeft. De overige opleidingen hebben dat niet, omdat ze een stuk kleiner zijn.

Het verschil tussen de duale variant en de deeltijdvariant blijkt wellicht het meest op het gebied van de studiebegeleiding. Terwijl de duale studenten die over het algemeen wat jonger zijn (schoolverlaters), in een strakke begeleidingsstructuur op hun school studeren en daar ook een belangrijk deel van het pedagogisch-didactisch programma uitvoeren, hebben de deeltijdstudenten die vaak wat ouder zijn, in de stage of in hun baan op school te maken met een minder gestructureerde begeleiding.

Tijdens de afstudeerfase wordt de vakscriptie begeleid door twee vakdocenten en het minoronderzoek door een docent van het pedagogisch-didactisch programma.

Overwegingen

Het panel heeft kennisgenomen van de informatievoorziening en de studiebegeleiding die de opleidingen hebben ingericht. Het panel beoordeelt deze beide als toereikend.

De studenten met wie het panel heeft gesproken, waren over deze beide aspecten van de opleidingen ook te spreken.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 12 Informatievoorziening en studiebegeleiding als voldoende.

5.13 Standaard 13: Evaluaties

Standaard 13. De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Bevindingen

De opleidingen volgen het kwaliteitszorgsysteem van Driestar educatief. Dat systeem is gebaseerd op het INK-model en omvat mede een PDCA-cyclus.

Binnen dat systeem voor kwaliteitszorg vinden periodiek evaluaties plaats. Aan het einde van iedere periode worden de schriftelijke evaluaties afgenomen die worden uitgevoerd door de dienst kwaliteitszorg van de hogeschool. Daarnaast voert deze dienst ook gesprekken met studenten aan het einde van elke periode.

De norm voor de uitkomsten van de evaluaties is 3,5 op een vijfpuntsschaal. Alle uitkomsten van evaluaties worden onder leiding van een medewerker van de dienst kwaliteitszorg besproken met een vertegenwoordiging van studenten. In deze besprekingen is er speciale aandacht voor gemiddelde scores onder 3,5, omdat daar mogelijk verbeteracties moeten worden gerealiseerd. De opleidingscommissie bespreekt de resultaten en adviseert het opleidingsmanagement. Van hen wordt dan een passende actie verwacht. De actie en de resultaten worden tot slot aan de studenten teruggekoppeld.

Overwegingen

Het panel beoordeelt het systeem van kwaliteitszorg van de opleidingen als zeer gewetensvol opgezet en uitgevoerd. De evaluaties onder de studenten vinden frequent en gesystemiseerd plaats. Opvallend daarbij is dat de evaluaties niet alleen schriftelijk maar ook in regelmatige gesprekken met de studenten plaatsvinden. De opleidingen kunnen daarom nauwgezet de opvattingen van de studenten over de kwaliteit volgen en daar ook een nadere toelichting op vragen. De opleidingen kunnen steunen op de expertise en ervaring die binnen de hogeschool over evaluaties bestaat.

De systematiek van de evaluaties die binnen dat systeem wordt gehanteerd is regelmatig en verzekert dat tegenvallende prestaties van elk van de opleidingen aan het licht komen en ook opgelost worden.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 13 Evaluaties als goed.

5.14 Standaard 14: Verbetermaatregelen

Standaard 14. De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

Bevindingen

De evaluaties waarover onder standaard 13 is gesproken, leggen de basis voor verbetermaatregelen, als de resultaten van de evaluaties onder de norm zouden blijven. De opleidingscommissie en het management van de opleidingen zijn betrokken bij deze verbeteringen.

Sinds de vorige visitatie in 2008 zijn een reeks van verbetermaatregelen genomen. Deze waren een gevolg van de aanbevelingen tijdens deze visitatie. Ze kwamen echter ook voort uit interne overwegingen van de opleidingen zelf en uit veranderde externe omstandigheden.

Overwegingen

De systematiek die de opleidingen toepassen om verbeteringen door te voeren, is goed ingebed in het systeem van kwaliteitszorg. De verbetermaatregelen zijn daar een belangrijk onderdeel van.

Het panel heeft vastgesteld dat de opleidingen in de afgelopen jaren een reeks van verbeteringen hebben doorgevoerd. Daaruit blijkt de verbetercapaciteit van de opleidingen. Voor het panel wijzen deze verbeteringen op een energiek verbeterbeleid.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 14 Verbetermaatregelen als voldoende.

5.15 Standaard 15: Betrokkenheid van stakeholders

Standaard 15. Bij de interne kwaliteitszorg zijn de opleidings- en examencommissie, medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Bevindingen

De opleidingen kennen een opleidingscommissie die het opleidingsmanagement adviseert onder meer naar aanleiding van de resultaten van evaluaties onder de studenten. De studentleden leggen ook direct hun oor te luisteren bij hun medestudenten en brengen dat in de opleidingscommissie in.

De opleidingen beschikken over een gemeenschappelijke examencommissie. Deze examencommissie zendt haar jaarverslag met daarin het verslag van de werkzaamheden naar het College van Bestuur van Driestar educatief. De taken van deze commissie zijn in de onderwijs- en examenregeling opgenomen en omvatten de taken die in de wet voor een examencommissie zijn vastgesteld.

Zoals onder standaard 13 is genoemd, voeren de opleidingen met een grote regelmaat evaluaties onder de studenten uit. Daarnaast hebben zij zitting in de opleidingscommissie. Dat geldt ook voor de docenten. Naast de inspraak die de laatste hebben in de docententeams, wordt onder hen ook een hogeschoolbreed medewerkertevredenheidsonderzoek uitgevoerd.

Zoals onder standaard 1 en standaard 2 naar voren is gekomen, beschikken de opleidingen over een krachtige resonansgroep waarin de vertegenwoordigers van het beroepenveld meepraten over de koers van de opleidingen. De opleidingen vragen de alumni elke drie jaar naar hun ervaringen in het werkveld.

Overwegingen

Het panel acht het functioneren van de opleidingscommissie en de examencommissie voldoende. Beide spelen een belangrijke rol binnen de opleidingen en werken in lijn met de wettelijke bepalingen.

De verschillende voor de opleidingen belangrijke betrokkenen als studenten, docenten, alumni en vertegenwoordigers van het beroepenveld komen geregeld aan het woord en hebben op die manier invloed op de kwaliteit van de opleidingen.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 15 Betrokkenheid van stakeholders als voldoende.

5.16 Standaard 16: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 16. De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Bevindingen

Driestar educatief beschikt over een toetsbeleid dat is neergelegd in het toetsplan dat een onderdeel is van de onderwijs- en examenregeling van de opleidingen. In het toetsplan is de visie op toetsen verwoord, zijn kwaliteitseisen voor toetsen geformuleerd en zijn richtlijnen gegeven voor gebruik van toetsmatrijzen en het maken van toetsen. De studenten worden in de studiegidsen en de moduleboeken over de toetsing van de afzonderlijke modules ingelicht. Zoals bij standaard 15 gezegd, ziet de examencommissie toe op de kwaliteit van de toetsen en van het gerealiseerde niveau van de studenten.

De docenten vervaardigen de toetsopgaven. Toetsmatrijzen en antwoordmodellen zijn daar steeds aan toegevoegd. De afdeling Studentzaken van de hogeschool zorgt voor de administratie en de logistiek van de toetsen.

De vorm en inhoud van de toetsen van de modules zijn afgestemd op de leerdoelen van de modules. Omdat de aard van de te beoordelen kennis en vaardigheden verschilt, worden verschillende toetsvormen toegepast. Toetsvormen die de opleidingen inzetten, zijn schriftelijke tentamens, opdrachten, assessments en uit te voeren onderzoek. In het pedagogisch-didactisch programma zijn het overwegend tentamens en opdrachten, terwijl in het vakinhoudelijke programma overwegend om schriftelijke tentamens gaat.

De persoonlijke ontwikkeling die deel uitmaakt van het pedagogisch-didactisch programma en die de studenten in hun portfolio beschrijven, wordt getoetst in twee assessments, aan het einde van het eerste jaar en aan het einde van het derde jaar, voor de lio-stage. De beoordelaars voeren het assessment uit op basis van een video-opname van een les en op basis van een criteriumgericht interview.

Daarnaast dienen de studenten de toetsen van de kennisbases met goed gevolg af te leggen.

De studenten schrijven nu nog twee afstudeerwerken, een pedagogisch-didactisch gericht minoronderzoek (9 EC) en een vakscriptie (5 EC). Dat is geen optimale situatie, mede omdat de zwaarte van de vakscriptie te gering is. Bij het introduceren van de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs waarover ook bij standaard 3 is gesproken, zal sprake zijn van één afstudeerwerk/onderzoek. De docenten van onder meer de opleiding Wiskunde zien dat als een verbetering.

De opleidingen hebben in 2013 een intern, onafhankelijk onderzoek laten uitvoeren naar de kwaliteit en het niveau van deze afstudeerwerken. Daaruit kwam naar voren dat ongeveer 57 % van deze eindwerken naar de mening van de onderzoekers te hoog waren beoordeeld en dat 7 van 21 afstudeerwerken als niet voldoende moesten worden gekwalificeerd. Dit onderzoek stond niet op zichzelf. Sinds 2008 zijn de opleidingen in de weer om het niveau en de kwaliteit van de afstudeerwerken tegen het licht te houden. Als uitvloeisel daarvan is onder meer gewerkt aan de verbetering van het beoordelingsformulier. Zowel de vakscriptie als het minoronderzoek worden door twee deskundige beoordelaars, de begeleider van de student en een tweede docent beoordeeld.

De vertegenwoordigers van het afnemende werkveld met wie het panel van gedachten heeft gewisseld, hebben desgevraagd gezegd zeer tevreden te zijn over de capaciteiten van de afgestudeerden van deze opleidingen. Bij onder meer de opleidingen Engels en Nederlands blijken de studenten het goed te doen in hun beroep en blijken zij ook met succes een aansluitende masteropleiding te kunnen volgen.

Overwegingen

Het panel is de mening toegedaan dat de opleidingen over een solide en goed uitgewerkt toetsbeleid beschikken. De toetsen zijn nauwgezet afgestemd op de leerdoelen en weerspiegelen in de toetsvorm de te beoordelen kennis en vaardigheden. Het proces van constructie en beoordeling van de toetsen vindt op een zorgvuldige wijze plaats.

De kwaliteit van de onderzochte toetsen is in de ogen van het panel op zijn minst voldoende. Bij de opleiding Nederlands zou wellicht meer toepassing in de vraagstelling gewenst zijn. Voor het overige acht het panel de toetsen zonder twijfel op niveau.

Over de vakscripties van de verschillende opleidingen heeft het panel zich het volgende oordeel gevormd.

- Bij de opleiding Nederlands was er één vakscriptie die als onvoldoende gekwalificeerd moet worden. Gegeven de kwaliteit van de overige vakscripties in deze opleiding kan hier gesproken worden van een uitzondering.
- Bij de opleiding Duits waren alle onderzochte vakscripties boven elke twijfel verheven en van een ruim voldoende niveau.
- De scripties van de opleiding Engels waren alle minstens voldoende. Wel zouden de scripties meer gericht hebben moeten zijn op het doel waarvoor ze zijn geschreven, te weten het overdragen van de Engelse taal aan leerlingen in het voortgezet of beroepsonderwijs. Verder is het beoogde taalniveau (C2) te hoog gesteld. Voor elk van de scripties komt het panel overigens tot een lager cijfer dan de opleiding zelf heeft gegeven. De lagere cijfers komen dan nog iets lager uit, terwijl de hoge cijfers in de ogen van het panel iets minder hoog hadden moeten zijn.
- Bij de opleiding Algemene Economie varieerden de onderzochte vakscripties tussen goed en net voldoende. Die laatste kwalificatie gold voor één van de scripties. De overige scripties blonken onder meer uit in een goede structuur.

- De vakschrifties van de opleiding Geschiedenis waren alle voldoende waarbij in één geval de becijfering aan de hoge kant was. Een aantal andere scripties had daarentegen niet misstaan als universitaire bachelorscriptie.
- De scripties van de opleiding Wiskunde liepen uiteen van een scriptie die net aan voldoende was tot een ronduit goede scriptie. Het panel had een vergelijkbaar oordeel.

De kwaliteit van de door het panel beoordeelde minoronderzoeken liep uiteen. Een aantal getuigden van een mooie opbouw en een behoorlijke complexiteit, terwijl andere scripties als magere werden beoordeeld. Van de in totaal 18 minoronderzoeken die het panel heeft bestudeerd, bleken er twee niet voldoende te zijn. Van de overige waren er ook nog twee die net voldoende waren. Daar stonden overigens goede tot zeer goede minoronderzoeken tegenover.

Het panel is bijzonder te spreken over het interne, onafhankelijke onderzoek naar de kwaliteit van de afstudeerwerken. Daarin ziet het panel de kritische, op verbetering gerichte instelling van de opleidingen. Wel hadden in de ogen van het panel de opleidingen slagvaardiger met de conclusies uit het onderzoek om moeten gaan. Ook vindt het panel dat de examencommissie krachtiger had kunnen optreden.

Het valt op dat de oordelen van de docenten van de opleidingen soms een onvoldoende of magere voldoende gaven aan het onderdeel onderzoek en reflectie. Het panel had een vergelijkbaar oordeel. De opleidingen doen er goed aan om dit punt de komende jaren veel aandacht te geven.

In het licht van de kwaliteit en het niveau van achtereenvolgens de door het panel bestudeerde toetsen, vakschrifties en minoronderzoeken komt het panel tot de algehele conclusie dat de studenten aan het einde van de opleiding het gewenste eindniveau hebben bereikt. Dat geldt zonder uitzondering voor elk van de onderzochte opleidingen.

Het panel acht de tevredenheid van het afnemende beroepenveld een sterke aanwijzing voor het gerealiseerde niveau van de afgestudeerden.

Beoordeling van de standaard

Op grond van bovenstaande overwegingen beoordeelt het panel standaard 16 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties als voldoende.

Bijlage 1: Programma van het locatiebezoek

Agenda eerste dag locatiebezoek op 29 september 2014 te Gouda (samen met Opleiding tot leraar Basisonderwijs)
(vermelding namen van personen zonder eventuele titulatuur)

08.30 uur – 10.00 uur	Aankomst en overleg visitatiepanel (besloten)
10.00 uur – 10.45 uur	College van Bestuur en opleidingsmanagement R. Rottier (voorzitter College van Bestuur), R. Zoutendijk (lid College van Bestuur), K. Ritmeester (opleidingsmanager Pabo), W. Lindhout (opleidingsmanager Pabo), P. Murre (opleidingsmanager LVO)
10.45 uur – 11.45 uur	Verantwoordelijken voor pedagogisch-didactische invulling K. Ritmeester (opleidingsmanager Pabo), W. Lindhout (opleidingsmanager Pabo), W. Lindhout (opleidingsmanager Pabo), G. Schotanus (studiecoördinator), P. Murre (opleidingsmanager LVO), G. Beunk (studieleider pedagogisch-didactisch programma LVO)
10.45 uur – 12.15 uur	Rondleiding K. Ritmeester (opleidingsmanager Pabo), P. Murre (opleidingsmanager LVO)
12.15 uur – 14.00 uur	Documentenonderzoek en lunch (besloten)
14.00 uur – 15.15 uur	Betrokkenen bij kwaliteitszorg en examencommissie N.A. Broer (manager kwaliteitszorg), H. de Gier (examencommissie Pabo), G. Schotanus (examencommissie Pabo), J. Proos (examencommissie Pabo), G. Beunk (examencommissie LVO), P. Goedegebure (examencommissie LVO)
15.30 uur – 16.00 uur	Resonansgroep J. Kloosterman (directeur scholengemeenschap voor VO), G. Tissink (algemeen directeur basisonderwijs), J. Kuijers (directeur basisonderwijs), A. Knulst (conrector VWO/HAVO)
16.00 uur – 17.00 uur	Aanvullend documentenonderzoek panel (besloten)
17.00 uur – 17.30 uur	Afspraken voor tweede dag van locatiebezoek

Agenda tweede dag locatiebezoek op 2 oktober 2014 te Gouda
(namen personen zonder eventuele titulatuur)

- 08.30 uur – 09.30 uur Aankomst en overleg panel (besloten)
- 09.30 uur – 10.45 uur Opleidingsmanagement en inhoudelijk kernteam
D. Geuze (studieleider Duits), C. Oudijn (studieleider economie), A. de Korte (studieleider Engels), H. Vermeulen (studieleider geschiedenis), P. Goedegebure (studieleider Nederlands), T. van der Kolk (studieleider wiskunde), P. Murre (opleidingsmanager)
- 11.00 uur – 12.00 uur Vertegenwoordigers werkveld en alumni
W. de Kloe (directielid van school voor VO), H. de Deugd (directielid van school voor VO), E. van der Poel (directielid van school voor VO), R. Hofman – Geneugelijk (wiskunde), A. Mourik (Duits), A. Stout (Nederlands), S. Vogel (geschiedenis), O. Ebbers (alumnus)
- 12.00 uur – 13.30 uur Documentenonderzoek en lunch panel (besloten), waarbinnen van 12.15 uur tot 12.45 uur open spreekuur
- 13.30 uur – 14.30 uur Docenten in parallele sessies
- Docenten pedagogisch-didactisch programma:
G. Beunk (studieleider pedagogisch-didactisch programma), M. Lagendijk (docent), C. van der Wind (docent), A. van Groningen (docent; voorzitter opleidingscommissie), E.A. Meijer (docent), G. Heino (docent), K. Dammers (beleidsmedewerker)
- Docenten Duits:
D. Geuze (studieleider), G. Roggeveen (docent), R. Leune (docent)
- Docenten Economie:
C. Oudijn (studieleider), D. Alblas (docent), J van Willigen (docent)
- Docenten Engels:
A. de Korte (studieleider), H. Westerink (docent), J. van Wijk (docent)
- Docenten Geschiedenis:
H. Vermeulen (studieleider), W. Baartman (docent), J. Veldman
- Docenten Nederlands:
P. Goedegebure (studieleider; lid OC), R. den Haan (docent), J. de Jong (docent)
- Docenten Wiskunde:
T. van der Kolk (studieleider), C. van den Heuvel (docent; lid OC), H. Kodde (docent)
- 14.30 uur – 15.00 uur Gesprek met opleidingsmanagement (aanvullend)
P. Murre (opleidingsmanager LVO), K. Dammers (beleidsmedewerker)

14.30 uur – 15.00 uur	Studenten in parallelle sessies
	Studenten Duits: A.ten Brinke (4 ^e -jaars duaal), W. Smits (3 ^e -jaars deeltijd), A. Soer (3 ^e -jaars duaal)
	Studenten Economie: A.Bennink (maatwerkstudent), E. van den Bergh-de Groot (3 ^e -jaars deeltijd), J. van den Bos (maatwerkstudent, lid OC), E. van Hartingsveldt (4 ^e -jaars deeltijd), J. van Putten (2 ^e -jaars duaal), M. Zwerus (3 ^e -jaars duaal)
	Studenten Engels: A.Potters-v.d. Bos (2 ^e -jaars deeltijd), W. Scheer (3 ^e -jaars deeltijd), M. Weidum (2 ^e -jaars deeltijd)
	Studenten Geschiedenis: C. Dannenberg (2 ^e -jaars duaal), G. Hordijk (4 ^e -jaars deeltijd),
	Studenten Nederlands: P. Both-den Haan (4 ^e -jaars deeltijd), G.J. ten Hove (2 ^e -jaars duaal), J. Blok-v.d. Koot (3 ^e -jaars deeltijd), B. Volwater (3 ^e -jaars deeltijd), S. Waterham (2 ^e -jaars deeltijd), P. de Wilde (3 ^e -jaars deeltijd), M. van Zetten (2 ^e -jaars deeltijd)
	Studenten Wiskunde: E. Alderliesten (2 ^e -jaars deeltijd), C. Cluistra (4 ^e -jaars deeltijd), T. Hollebrandse (2 ^e -jaars deeltijd), A. Nouwen (4 ^e -jaars deeltijd)
15.30 uur – 16.30 uur	Aanvullend onderzoek panel (besloten)
16.30 uur – 17.00 uur	Terugkoppeling voorzitter panel op hoofdlijnen aan opleidingsmanagement

Bijlage 2: Documenten

Documenten die zijn bestudeerd voorafgaand aan het locatiebezoek:

- Kritisch Reflectie Lerarenopleidingen Voortgezet Onderwijs
- Algemeen
- Jaaroverzicht 2014-2015
- Lijst van afstudeerwerken 2012-2013 en 2013 en 2014
- Onderwijs- en Examenregeling (OER)
- Opleidingsplan
- Toetsplan
- Afstudeerwerken
- Beoordelingsmodel minor Exemplarisch onderwijs
- Beoordelingsmodel minor Zorg en leerlingenbegeleiding en minor Leidinggeven
- Beoordelingsmodellen vakdelen
- Moduleboek methodologie
- Moduleboeken minoren
- Moduleboeken pedagogisch-didactisch programma jaren 1, 2 en 3
- Moduleboeken vakdelen jaar 4
- Overzicht contacten werkveld LVO
- Overzicht kernteam docenten LVO
- Raamwerkcurricula
- Studiegidsen vakdelen

Documenten die tijdens het locatiebezoek ter inzage lagen:

- Strategisch beleidsplan 2012 – 2015
- Dublin descriptor en SBL-competenties
- Beleidsplan Internationalisering 2011 – 2015
- Onderzoeksagenda Driestar educatief
- Essenties van christelijk leraarschap
- Opleidingsplan
- Studentenstatuut 2014 – 2015
- Beleidskader Studeren met een beperking en brochure Informatie voor studenten
- Handboek Beoordelen en belonen met beoordelingsformulier en document Van de kernwaarden een deugd maken
- Overzicht kernteam docenten Pabo (personeelsdossiers op aanvraag toegankelijk voor panel)
- Overzicht kernteam docenten LVO (personeelsdossiers op aanvraag toegankelijk voor panel)
- Professionaliseringsplan 2014 – 2017
- Kwaliteitsmanagementplan en evaluatieformulieren
- NSE, onderzoeken, evaluaties en klassenvertegenwoordigersoverleggen (Pabo)
- Medewerkerstevredenheidonderzoek 2014
- HBO-monitor 2013 (Pabo en LVO)
- NSE, onderzoeken, evaluaties en panelgesprekken (LVO)
- Samenstelling resonansgroep en document Terugkoppeling Resonansgroep hogeschool
- Reglement medezeggenschapsraad en verslagen SMR en PMR
- Onderwijs- en Examenregeling
- Raamwerkcurricula
- Moduleboeken, inclusief overzicht literatuur

- Boeken
- Powerpoints
- Overzicht contacten werkveld LVO
- Studiegidsen
- Moduleboeken
- Vakgroepbeleidsplannen
- Instelling, samenstelling en werkwijzen van de examencommissie
- Samenstelling examencommissie
- Verslagen vergaderingen examencommissie en jaarverslagen examencommissie
- Reglement, samenstelling en selectie verslagen opleidingscommissie
- Opleidingsplan
- Selectie tentamenopgaven met correctiemodellen en toetsmatrijzen
- Gemaakte tentamens
- Pedagogisch-didactisch programma
- Portfoliogids
- Handleiding minoronderzoek
- Moduleboeken minoren
- Handleiding vakscripties
- Beoordelingsmodellen voor vakscripties en minoronderzoeken
- Geselecteerde eindwerken (vakscripties en minoronderzoeken)
- Portfolio's
- Globaal overzicht van organisaties waar de afgestudeerden LVO werkzaam zijn

Bijlage 3: Bestudeerde eindwerken

Het panel bestudeerde de minoronderzoeken en vakscripties van de navolgende studenten.

- 07SM2802M
- 06VO0508P
- 06KN1501M
- 08AD0107L
- 11AB1606L
- 09GA3101L
- 09ST0911L
- 09JA0708L
- 11EB3110L
- 08BL1510L
- 09DA2603L
- 04HO2409M
- 10LA2204L
- 10MA1108L
- 08VO1912L
- 09KL1002L
- 10DU1703L
- 09RU1603L

Bijlage 4: Samenstelling visitatiepanel

Het visitatiepanel bestond uit de volgende personen:

- De heer drs. W.J. Breebaart (voorzitter);
- Mevrouw drs. J.W.M. Buys (pedagogisch-didactisch deskundige);
- De heer prof. dr. P. Van Petegem (pedagogisch-didactisch deskundige);
- De heer prof. dr. H. Hulshof (deskundige Nederlands)
- De heer drs. C.E. van Eunen (deskundige Duits)
- Mevrouw dr. M.H. Verspoor (deskundige Engels)
- De heer dr. ir. R.A. Jongeneel (deskundige Algemene Economie)
- De heer prof. dr. F.A. van Lieburg (deskundige Geschiedenis)
- De heer prof. dr. G. Zwaneveld (deskundige Wiskunde)
- De heer B. van Os BSc (student).

drs. W.J. Breebaart (voorzitter)

De heer Breebaart studeerde Wijsgerige Sociologie aan de Universiteit Leiden. Hij begon zijn carrière als docent in het voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs. Later was hij onder meer directeur aan de Hogeschool Rotterdam en voorzitter van de latere Mondriaan Onderwijsgroep. Tussen 1997 en 2010 was de heer Breebaart voorzitter van het college van bestuur van de Haagse Hogeschool en later interim-voorzitter van Stenden Hogeschool. Momenteel ontplooit hij talrijke activiteiten in het onderwijs en daarbuiten.

drs. J.W.M. Buys (pedagogisch-didactisch deskundige)

Mevrouw Buys was tot voor kort directeur van de Lerarenopleiding van Fontys Hogescholen. Zij bezit de akte van bekwaamheid tot het geven van middelbaar onderwijs en heeft Nederlandse taal- en letterkunde gestudeerd. Mevrouw Buys was ook lid van de Onderwijsraad, lid van de Regiegroep Tien voor de Leraar en is vanaf 2014 werkzaam voor het Ministerie van Onderwijs in het kader van de Lerarenagenda 2013 – 2020.

prof. dr. P. Van Petegem (pedagogisch-didactisch deskundige)

De heer Van Petegem is als gewoon hoogleraar Onderwijskunde verbonden aan het Instituut voor Onderwijs- en Informatiewetenschappen van de Universiteit Antwerpen. Hij heeft een uitgebreid publicatierecord, met tal van artikelen in internationale peer-reviewed tijdschriften en artikelen in beleids- en praktijkgerichte tijdschriften. De heer Van Petegem was lid van commissies in opdracht van onder meer de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR), Vlaamse Hogeschoolraad (VLHORA), NVAO en Estonian Higher Education Accreditation Centre (EHEAC).

prof. dr. H. Hulshof (deskundige Nederlands)

De heer Hulshof studeerde Algemene Taalwetenschap aan de Universiteit Leiden en promoveerde in 1985 aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Hij was achtereenvolgens werkzaam als docent Nederlands in het voortgezet onderwijs, universitair docent vakdidactiek Nederlands en hoogleraar Didactiek van het Nederlands aan de Universiteit Leiden. Momenteel is hij verbonden aan onder meer instituut ICLON van deze universiteit. De heer Hulshof heeft veel op zijn vakgebied gepubliceerd.

drs. C.E. van Eunen (deskundige Duits)

De heer Van Eunen was na zijn studie Duits aan de Rijksuniversiteit Groningen onder meer leraar Duits aan scholen voor voortgezet onderwijs in Emmen en Groningen. Later was hij werkzaam als wetenschappelijk medewerker bij CITO en lerarenopleider Duits en nascholer aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. De heer Van Eunen heeft leergangen Duits voor educatieve uitgeverijen ontwikkeld, heeft veel publicaties op zijn naam staan en heeft talrijke activiteiten ontplooid om de kennis van het Duits in Nederland te bevorderen.

dr. M.H. Verspoor (deskundige Engels)

Mevrouw Verspoor studeerde Engels aan de School voor Taal en Letterkunde in Den Haag en Taalkunde aan de Louisiana State University in Baton Rouge (Verenigde Staten). Zij promoveerde in de Algemene Taalkunde aan de Universiteit Leiden. Zij was werkzaam als onder meer universitair docent aan de Rijksuniversiteit Groningen. Momenteel is zij aan deze universiteit verbonden als universitair hoofddocent. Zij is lid van de commissie die scholen met tweetalig onderwijs in Nederland evalueert.

dr. ir R.A. Jongeneel

De heer Jongeneel is senior-onderzoeker en business developer aan de Universiteit Wageningen en aan het Landbouw-Economisch Instituut. Hij studeerde Landbouwwetenschappen aan de Universiteit Wageningen en promoveerde aan deze universiteit in 2000. Later studeerde hij ook nog aan de London School of Economics. De heer Jongeneel heeft een groot aantal wetenschappelijke publicaties op zijn naam staan.

prof. dr. F.A. van Lieburg

De heer Van Lieburg studeerde maatschappijgeschiedenis aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij promoveerde aan de Faculteit der Letteren van de Vrije Universiteit. Hij was onder meer werkzaam als onderzoeker bij de Vrije Universiteit en bijzonder hoogleraar aan de Gaspar Karoli Universiteit in Boedapest (Hongarije). Hij had en heeft zitting in veel commissies op zijn vakgebied en heeft talrijke publicaties op zijn naam staan. Heden is de heer Van Lieburg opleidingsdirecteur Geschiedenis bij de Faculteit der Geesteswetenschappen van de Vrije Universiteit.

prof. dr. G. Zwaneveld (deskundige wiskunde)

De heer Zwaneveld studeerde wiskunde aan de Universiteit van Amsterdam en promoveerde in 1999 in de wiskunde aan de Open Universiteit. Hij was achtereenvolgens onder meer leraar wiskunde in het voortgezet onderwijs, universitair hoofddocent bij de Open Universiteit en hoogleraar professionalisering van onderwijsgeven, in het bijzonder in het wiskundeonderwijs en informaticaonderwijs. De heer Zwaneveld heeft talrijke publicaties op het vakgebied op zijn naam staan.

B. van Os BSc (student)

De heer Van Os studeert aan de masteropleiding Artificial Intelligence van de Rijksuniversiteit Groningen. Hij heeft aan deze universiteit de bacheloropleiding Kunstmatige Intelligentie afgerond. Hij was onder meer lid van de opleidingscommissie van deze opleidingen en lid van de faculteitsraad van de Faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen. De heer Van Os was nauw betrokken bij de voorbereiding van de accreditatie van de opleidingen Kunstmatige Intelligentie/Artificial Intelligence van de Rijksuniversiteit Groningen.

Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens opleidingen

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad Nederlands

Uitval uit het eerste jaar

Cohort	2008	2009	2010	2011	2012
Uitval	13 %	30 %	19 %	9 %	19 %

Uitval uit de bachelor

Cohort	2008	2009
Uitval	19 %	20 %

Rendement

Cohort	2008
Rendement	50 %

Docentkwaliteit

Graad	Master	Doctoraat
Percentage	100 %	20 %

Student-docentratio

Ratio	29,92
-------	-------

Contacturen

Studiejaar	1	2	3	4
Contacturen	7,96	7,74	7,72	2,71

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad Duits

Uitval uit het eerste jaar

Cohort	2008	2009	2010	2011	2012
Uitval	25 %	7 %	11 %	50 %	0 %

Uitval uit de bachelor

Cohort	2008	2009
Uitval	25 %	21 %

Rendement

Cohort	2008
Rendement	33 %

Docentkwaliteit

Graad	Master	Doctoraat
Percentage	100 %	0 %

Student-docentratio

Ratio	29,92
-------	-------

Contacturen

Studiejaar	1	2	3	4
Contacturen	8,06	8,04	8,00	2,82

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad Engels

Uitval uit het eerste jaar

Cohort	2008	2009	2010	2011	2012
Uitval	23 %	29 %	28 %	31 %	21 %

Uitval uit de bachelor

Cohort	2008	2009
Uitval	36 %	21 %

Rendement

Cohort	2008
Rendement	47 %

Docentkwaliteit

Graad	Master	Doctoraat
Percentage	100 %	17 %

Student-docentratio

Ratio	29,92
-------	-------

Contacturen

Studiejaar	1	2	3	4
Contacturen	8,03	7,97	7,82	2,78

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad Algemene Economie

Uitval uit het eerste jaar

Cohort	2008	2009	2010	2011	2012
Uitval	10 %	27 %	44 %	25 %	14 %

Uitval uit de bachelor

Cohort	2008	2009
Uitval	10 %	13 %

Rendement

Cohort	2008
Rendement	61 %

Docentkwaliteit

Graad	Master	Doctoraat
Percentage	100 %	0 %

Student-docentratio

Ratio	29,92
-------	-------

Contacturen

Studiejaar	1	2	3	4
Contacturen	8,08	8,04	7,92	2,79

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad Geschiedenis

Uitval uit het eerste jaar

Cohort	2008	2009	2010	2011	2012
Uitval	19 %	30 %	13 %	20 %	14 %

Uitval uit de bachelor

Cohort	2008	2009
Uitval	25 %	10 %

Rendement

Cohort	2008
Rendement	54 %

Docentkwaliteit

Graad	Master	Doctoraat
Percentage	100 %	71 %

Student-docentratio

Ratio	29,92
-------	-------

Contacturen

Studiejaar	1	2	3	4
Contacturen	7,83	7,79	7,74	2,71

Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad Wiskunde

Uitval uit het eerste jaar

Cohort	2008	2009	2010	2011	2012
Uitval	36 %	53 %	42 %	35 %	29 %

Uitval uit de bachelor

Cohort	2008	2009
Uitval	36 %	0,0 %

Rendement

Cohort	2008
Rendement	11 %

Docentkwaliteit

Graad	Master	Doctoraat
Percentage	50 %	0 %

Student-docentratio

Ratio	29,92
-------	-------

Contacturen per week

Studiejaar	1	2	3	4
Contacturen	8,08	8,08	7,89	2,92